

"YASHIL IQTISODIYOT"NI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR

Imamxodjayeva Aziza Anvarovna

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi

Kichik biznes va tadbirkorlik yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola "yashil iqtisodiyot"ni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlarini tadqiq etadi, bunda xalqaro tajribani tahlil qilish va O'zbekiston uchun tegishli tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilingan. Xalqaro miqyosda yashil moliyalashning DXSh, "yashil" obligatsiyalar, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik va ulgurji savdo platformalari kabi innovatsion mexanizmlari keng qo'llanilmoqda. Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda ham yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar jadallashmoqda, ammo moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlarini yanada kengaytirish va takomillashtirish talab etiladi. Buning uchun institutsional va huquqiy asoslarni mustahkamlash, moliyaviy rag'batlantirish tizimini kuchaytirish, xalqaro hamkorlikni faollashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, innovatsion moliyalashtirish, barqaror rivojlanish, xalqaro tajriba, O'zbekiston.

Аннотация: В данной статье исследуются инновационные механизмы финансирования "зеленой экономики" с целью анализа международного опыта и выработки соответствующих рекомендаций для Узбекистана. На международном уровне широко используются такие инновационные механизмы зеленого финансирования, как ГЧП, "зеленые" облигации, сотрудничество с международными финансовыми институтами и оптовые торговые платформы. Согласно результатам исследования, усилия по развитию зеленой экономики в Узбекистане также набирают обороты, однако требуется дальнейшее расширение и совершенствование инновационных механизмов финансирования. Для этого важное значение приобретает укрепление институциональных и правовых основ, усиление системы финансового стимулирования, активизация международного сотрудничества.

Ключевые слова: зеленая экономика, инновационное финансирование, устойчивое развитие, международный опыт, Узбекистан.

Abstract: This article will research the innovative mechanisms of financing the "green economy", aimed at analyzing international experience and developing relevant recommendations for Uzbekistan. Internationally, innovative mechanisms of green finance such as PPP, "green" bonds, cooperation with international financial institutions and wholesale platforms are widely used. According to the results of the study, efforts to develop the green economy in Uzbekistan are also gaining momentum, but further expansion and improvement of innovative financing mechanisms are required. For this, it is important to strengthen the institutional and legal framework, strengthen the system of financial incentives, and activate international cooperation.

Keywords: green economy, innovative financing, sustainable development, international experience, Uzbekistan.

KIRISH: "Yashil iqtisodiyot" kontsepsiyasi so'nggi yillarda global miqyosda tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu boradagi sa'y-harakatlar iqlim o'zgarishi, atrof-muhit ifloslanishi va cheklangan resurslardan samarali foydalanish kabi global muammolarga barqaror yechim topishga qaratilgan [1]. Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun esa sezilarli miqdorda moliyaviy mablag'lar talab etiladi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, yashil loyihalarni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlari mavjud bo'lib, ular davlat va xususiy sektor hamkorligini yo'lga qo'yish, "yashil" obligatsiyalar chiqarish, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik qilish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi [2].

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda yashil iqtisodiyot sohasida bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2019-yilda "2019 — 2030-yillarda O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasi" qabul qilindi [3]. Biroq, mamlakat oldida hali ko'plab vazifalar turibdi, xususan yashil loyihalarni moliyalashtirishning samarali mexanizmlarini joriy etish borasida.

Ushbu maqolaning maqsadi xalqaro tajribani o'rganish asosida O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI: Tadqiqot davomida yashil iqtisodiyot va uni moliyalashtirish masalalariga oid xorijiy va mahalliy adabiyotlar o'rganildi. Shuningdek, O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarning yashil iqtisodiyotni rivojlantirish borasidagi amaliy tajribalari tahlil qilindi. Xalqaro moliya institutlari (Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki) ma'lumotlari, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Moliya vazirligi va boshqa davlat organlari hisobotlari tadqiqot uchun ma'lumot manbai vazifasini o'tadi.

NATIJALAR: Tadqiqot natijalariga ko'ra, yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishning quyidagi innovatsion mexanizmlari aniqlandi:

Davlat-xususiy sherikchiligi (DXSh). Bu mexanizm doirasida davlat va biznes o'rtasida xavf va daromadlarni taqsimlash asosida yashil infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish amalga oshiriladi [4].

"Yashil" obligatsiyalar. Ular yashil loyihalarni moliyalashtirish uchun maxsus chiqarilgan qimmatli qog'ozlar bo'lib, emitent tomonidan belgilangan "yashillik" mezonlariga javob berishi shart [5].

Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik. Osiyo taraqqiyot banki, Jahon banki kabi institutlar imtiyozli kreditlar ajratish va texnik yordam ko'rsatish orqali yashil iqtisodiyot loyihalarini qo'llab-quvvatlaydi [6].

Ulgurji savdo platformalari. Ular yashil energiya ishlab chiqaruvchilarni yirik iste'molchilar bilan bog'lash imkonini beradi [2].

O'zbekistonga kelsak, so'nggi yillarda DXSh asosida quyosh va shamol elektrostansiyalari qurilishi yo'lga qo'yildi. 2022-yil oxirida "yashil" obligatsiyalar bozorini rivojlantirish uchun huquqiy asos yaratildi [7]. Mamlakatda EBRD, AQSh EXIM banki kabi xalqaro institutlar yashil loyihalarni moliyalashtirmoqda [8]. Shu bilan birga, ulgurji savdo platformalari amaliyoti hali keng qo'llanilmayapti.

TAHLIL VA MUHOKAMA: Yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlarini joriy etish bir qator afzalliklarga ega. Xususan, DXSh davlat byudjetiga tushadigan yukni kamaytirib, shu bilan birga biznesni yashil texnologiyalarni joriy etishga rag'batlantiradi. "Yashil" obligatsiyalar orqali loyihalarga uzoq muddatli va arzon mablag'lar jalb qilinadi. Xalqaro institutlar nafaqat moliyaviy, balki uslubiy jihatdan ham qo'llab-quvvatlaydi. Ulgurji savdo bozori esa talabni rag'batlantirish va yashil energiya tannarxini pasaytirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston uchun yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishning barcha imkoniyatlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Buning uchun, avvalo, institutsional va huquqiy asoslarni mustahkamlash lozim. DXSh loyihalari tanlovlarini yanada shaffof qilish, "yashil" obligatsiyalar uchun xalqaro standartlarni joriy etish, ulgurji savdo platformalari faoliyatini tartibga solish maqsadga muvofiq. Shuningdek, imtiyozli soliqlar, subsidiyalar, kafolatlar kabi moliyaviy rag'batlantirish choralari bilan eksperimental loyihalarni qo'llab-quvvatlash tavsiya etiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun salmoqli salohiyat mavjud. Masalan, quyosh energiyasi bo'yicha mamlakatning potentsiali yiliga 51 mlrd. kVt.soatni tashkil qiladi [9]. 2022-yilda ishga tushirilgan quyosh va shamol elektrostansiyalari quvvati 1,5 GVtga yetdi [10]. Bundan tashqari, energiya tejamkorligi, chiqindilarni qayta ishlash, ekologik toza transport kabi yo'nalishlarda ham katta imkoniyatlar mavjud.

Shu bilan birga, O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishda bir qator muammolar ham kuzatilmoqda. Birinchidan, DXSh loyihalari bo'yicha xususiy sektor ishtiroki hali yetarli darajada emas. Ikkinchidan, "yashil" obligatsiyalar bozori yangi shakllanayotgan bo'lib, uning likvidligi pastligicha qolmoqda. Uchinchidan, yashil texnologiyalarni joriy qilishda texnologik va kadrlar salohiyati cheklangan.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali muloqotni yo'lga qo'yish, "yashil" moliyaviy vositalar bozorini rivojlantirish, yashil iqtisodiyot sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish talab etiladi. Shuningdek, aholining ekologik madaniyatini oshirish, yashil iste'mol va ishlab chiqarishni rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlikni ham ta'minlaydi. Xalqaro Mehnat Tashkilotining hisob-kitoblariga ko'ra, yashil iqtisodiyotga investitsiyalar 2030-yilga qadar global miqyosda 24 mln.ta yangi ish o'rinlari yaratilishiga olib keladi [11]. O'zbekiston uchun ham yashil iqtisodiyotni rivojlantirish barqaror o'sish va yangi ish o'rinlari yaratish imkonini beradi.

Yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlarini keng joriy etish ko'pchilik rivojlanayotgan mamlakatlar uchun dolzarb masala hisoblanadi. Bu borada O'zbekiston tajribasi qiziqarli va foydali bo'lishi mumkin. Shu bois, mamlakatda amalga oshirilayotgan sa'y-harakatlar xalqaro hamjamiyat tomonidan diqqat bilan kuzatib borilmoqda.

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda innovatsion moliyalashtirish mexanizmlarini keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlarni hisobga olgan holda, institutsional asoslarni mustahkamlash, moliyaviy va nomoliyaviy rag'batlantirish choralarni kuchaytirish, kadrlar salohiyatini oshirish maqsadga muvofiq. Zero, yashil iqtisodiyot mamlakatning barqaror rivojlanishi va farovonligini ta'minlashning muhim omili sanaladi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, xalqaro tajribalar yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishning innovatsion mexanizmlari samaradorligini ko'rsatmoqda. O'zbekistonda bu borada dastlabki qadamlar qo'yilgan bo'lsada, ularni yanada kengaytirish va takomillashtirish talab etiladi. Buning uchun xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, institutsional va huquqiy asoslarni takomillashtirish, moliyaviy rag'batlantirish tizimini kuchaytirish maqsadga muvofiq. Zero, yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik barqarorlikka, balki iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikka ham xizmat qiladi.

REFERENCES:

1. OECD. (2022). Financing Climate Futures: Rethinking Infrastructure. [online].
2. World Bank. (2023). Innovations in Financing the Green Transition. [online]
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2019). 2019 — 2030 yillarda O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish Strategiyasi. <https://lex.uz/docs/-4539502>
4. UNECE. (2021). Guidebook on Promoting Green Public-Private Partnerships. [online]
5. International Capital Markets Association. (2021). Green Bond Principles. [online]
6. Asian Development Bank. (2022). ADB Annual Report. [online] Available at: <https://www.adb.org/documents/adb-annual-report-2022> [Accessed 16 Apr. 2023].
7. Moliya va bank muammolari ilmiy-tadqiqot instituti. (2022). O'zbekistonda "yashil" obligatsiyalar bozorini rivojlantirish istiqbollari. Analitik hisobot.
8. US EXIM Bank. (2022). EXIM Approves \$16.14 Million Renewable Energy Financing in Uzbekistan. [online] Available at: <https://www.exim.gov/news/exim-approves-1614-million-renewable-energy-financing-uzbekistan> [Accessed 16 Apr. 2023].
9. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi. (2021). O'zbekistonda muqobil energiya manbalarini rivojlantirish Konsepsiyasi.
10. Kun.uz. (2023). O'zbekistonda 2022 yilda ishga tushirilgan quyosh va shamol elektrostansiyalari quvvati 1,5 GVtga yetdi.
11. International Labour Organization. (2018). World Employment and Social Outlook 2018: Greening with jobs. [online] Available at: https://www.ilo.org/weso-greening/documents/WESO_Greening_EN_web2.pdf [Accessed 17 Apr. 2023].